

Algılanan Sosyal Desteğin Akran Zorbalığı Mağduriyeti Etkisinde Boyun Eğici Davranışların Aracı Rolü

Erdal Çetin^{1,2}

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ergen bireylerde algılanan sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyeti etkisinde boyun eğici davranışların aracı bir rol oynayıp oynamadığını anlamaktır. Araştırmada ilişkisel tarama deseni kullanılmış ve bu amaç doğrultusunda basit bir aracılık modeli oluşturulmuştur. Anket, Batman ilinde ikamet eden 14-18 yaş aralığındaki ergen bireylere uygulanmış ve toplam 546 anket üzerinden analiz yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre algılanan sosyal destek, boyun eğici davranış ($r = -0.217, p < 0.01$) ve akran zorbalığı mağduriyeti ($r = -0.194, p < 0.01$) ile negatif bir korelasyon göstermiştir. Aynı şekilde boyun eğici davranışın, akran zorbalığı mağduriyeti ile pozitif yönde ($r = 0.300, p < 0.01$) ilişkili olduğu belirlenmiştir. Algılanan sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyeti üzerindeki etkisinde boyun eğici davranışların aracılık etkisi incelendiğinde standartlaştırılmış dolaylı etkinin anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = -0.059, p < 0.01$). Sonuç olarak elde edilen veriler perspektifinde algılanan sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyeti üzerindeki etkisinde boyun eğici davranışların aracı rol oynadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Boyun eğme, Ergen, Sosyal Destek, Zorbalık.

The Mediating Role of Submissive Behaviors in the Effect of Perceived Social Support on Peer Bullying Victimization

ABSTRACT

This study aims to understand whether submissive behavior plays a mediating role in the effect of perceived social support on peer bullying victimization in adolescent individuals. Relational survey design was used in the research and a simple mediation model was created for this purpose. Surveys were conducted with adolescents aged 14-18 residing in the Batman Province, analyzing data from 546 surveys. According to the analysis results, perceived social support was negatively correlated with submissive behaviors ($r = -0.217, p < 0.01$) and peer victimization ($r = -0.194, p < 0.01$). Similarly, submissive behaviors were positively correlated with peer victimization ($r = 0.300, p < 0.01$). In examining the mediating effect of submissive behaviors on the influence of perceived social support on peer victimization, a significant indirect effect level was observed ($\beta = -0.059, p < 0.01$). In conclusion, the results indicate that submissive behaviors play a mediating role in the influence of perceived social support on peer victimization.

Keywords: Adolescent, Bullying, Social Support, Submissive Behaviour.

¹ erdal.cetin@batman.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, ORCID: 0000-0003-4258-123X

(Makale Gönderim Tarihi: 22.04.2024 / Yayın Tarihi:30.09.2024)

Doi Number: [10.18026/cbayarsos.1471843](https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1471843)

Makale Türü: Araştırma Makalesi

1. GİRİŞ

Sosyolojik olarak sosyal destek, önemli ölçüde sosyal ağlar etrafında gelişen ve şekillenen bir kavramdır. Sosyal ağlar, birey ve grupların ilişkilerini, etkileşimlerini ve bu ilişkilerin düzenli olarak yapılandırıldığı durumları ifade etmek için kullanılmaktadır (Marshall, 1999). Bireylerin yaşamlarını birlikte geçirdiği gruplar içinde fikirleri paylaşma, tartışma veya kolektif hareket etme gibi eylemlerde ön plana çıkan sosyal ağlar, bireyin yakın çevresi kadar ilişkide bulunulan diğer insan ve grupları da kapsamaktadır (Akan, 2002). Sosyal ağlar ile gerçekleştirilen bu ilişkiler, bireyin değer gördüğünün, önemsendiğinin ve saygı duyulduğunun göstergelerinden biri olan sosyal destek sistemi ile yakından ilişkilidir. Bu anlamıyla sosyal destek, bireyin sosyal ağında bulunan kişilerden gelmektedir (Tardy, 1985). Yine karşılıklı yardımlaşma ve sorumluluk ilişkisi perspektifinde kurulan aile, akraba, arkadaş ve iş arkadaşlığı gibi ilişkilerden beslenmekte ve sosyal bir ağın parçası olduğuna dair fikir, algı ve pratikler temelinde gelişmektedir (Davidson ve Demaray, 2007; Dean ve Lin, 1977; Sorias, 1988; Taylor, 2011). Bu yönüyle güçlü sosyal destek çoğu kez güçlü sosyal ağların bir ürünü olarak kendini gösterebilmektedir (Turner, 1999).

Sosyal desteğin anlamlı bir diğer boyutu ise bireyin sosyal çevresinden aldığı duygusal, psikolojik ve pratik yardımı değerlendirme ve bu yardımın varlığını algılama süreci olarak anlam bulan “algılanan sosyal destek” kavramıdır (Eker ve Arkar, 1995). Caplan (1979), sosyal desteğin nesnel boyutu kadar algılanan biçimine dikkat çekmektedir. Toplumsal ilişkilerin aktif öznesi olarak bireyin, sosyal destek sistemi kadar bu destek sistemini nasıl hissettiği ve algıladığı önem kazanmaktadır. Algılanan sosyal destek, bireyin ilişkili olduğu, desteğini aldığı veya almak istediği sosyal ağın gerçeklikte destekleyici olup olmadığı konusunda bireyin yaygın görüş ve izlenimlerinden oluşmaktadır (Sorias, 1988). Bununla birlikte çocukluk, ergenlik ve gençlik dönemlerinde bireyin sosyal ilişkilerini ve psikolojik gelişimlerini de oldukça etkilemektedir. Bu anlamıyla alan yazında sosyal becerileri (Demaray ve Elliott, 2001), ruh sağlığını (Folkman, 2008; Ronen, Hamama, Rosenbaum ve Mishely-Yarlap 2016), sosyal uyumu (Malecki ve Demaray, 2003) ve akademik başarıyı (Levitt, Guacci-Franco ve Levitt, 1994) etkilediğini gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Ayrıca bireylerde suç ve şiddet gibi bazı davranışlarda algılanan sosyal desteğin azaltıcı bir etkisinin olduğu (Colvin, Cullen ve Ven, 2002), bunun yanı sıra intihar etme eğilimi ve düşüncesini azaltabildiği (Rigby ve Slee, 1999) de belirlenmiştir. Yine şiddet ve baskıya maruz kalmayı azaltabileceği, şiddet ve baskıdan sonra fiziksel ve ruhsal sağlığı korumada destekleyici bir etkisi olabileceği de söylenebilir (Dias vd., 2019).

Algılanan sosyal desteğin etkili olabildiği diğer önemli bir husus da akran zorbalığı konusudur. Özellikle akran zorbalığında bireyler için sosyal destek hem zorbalığa maruz kalma aşamasında hem de zorbalığa maruz kaldıktan sonraki süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Bu konuda araştırmalar farklı aktörlerden alınabilen sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyeti, mağduriyetin yarattığı etkiler ve bu etkilerin içselleştirilmesi konularında belirleyici olabildiğini göstermektedir (Davidson ve Demaray, 2007; Demaray ve Malecki, 2003; Lee, Roh ve Yang, 2022; Rigby, 2000; Rigby ve Slee, 1999). Çocuk ve gençlerin maruz kaldıkları akran zorbalığını yetişkinlere (ebeveyn, öğretmen,

adli birimler vs.) bildirmede zorlandıkları veya maruz kaldıkları zorbalığı çeşitli nedenlerde ifade etmelerindeki isteksizlikleri (Yablon, 2017) dikkate alındığında sosyal desteğin niteliği daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Zorbalık fiziksel büyüklük, güç, yaş veya sosyal statüye dayalı bir güç dengesizliğinden kaynaklanmakta ve kişinin akranları tarafından sürekli ve kasıtlı şekilde zarar görmesi veya yaralanması olarak ifade edilmektedir (Farrington, 1993; Olweus, 1993; Smith ve Sharp, 1994). Tanımdan da anlaşılacağı gibi zorbalık, çoğu kez üç boyut etrafında gerçekleşmektedir: “Zarar verici bir davranış”, “sıklık ve tekrar” ve “güç ilişkisi”. Sözel, duygusal, fiziki vb. şekillerde ortaya çıkan zorbalık, yetişkinlerin ilişkisinde görülmekle birlikte (Randall, 2003; Solmuş, 2005; Turan, 2021) çocuk ve gençler arasında daha yaygın ve etkili olmaktadır (Karatoprak ve Özcan, 2017; Mercan ve Yıldırım Sarı, 2018).

Akran zorbalığı, ele alınmış biçimine göre iki yönlü sorun oluşturabilmektedir. Birinci yönü zorba eyleminin sahibi olarak karşımıza çıkan fail kişinin eylemleri ve özellikleridir. Çocuk ve gençlerin akranlarına yönelik saldırı ve şiddet eylemlerinin içinde yer almasına yol açan faktörlerin belirlenmesi fail eylemlerinin anlaşılmasında belirleyici olabilmektedir (Falla, Ortega-Ruiz, Runions ve Romera, 2022; Wiertsema, Vrijen, van der Ploeg, Sentse ve Kretschmer, 2023). Zorbalık olgusunun ikinci yönü ise bu eylemlere maruz kalan ve zorbalık mağduru olan bireyin deneyimleridir. Zorbalık olgusunun mağduriyet boyutunda hangi bireylerin veya hangi özelliklere sahip bireylerin akran zorbalığına maruz kaldığı sorusu önem taşımaktadır (Hunter, Boyle ve Warden, 2007; Moore vd., 2017; Pellegrini ve Bartini, 2000). Bu konuda alan yazında çok farklı özelliklerin mağduriyete yol açabileceği gösterilmektedir. Örneğin fiziksel olarak daha zayıf, kendisini koruyamayan, bakımsız, yoksul görünen çocuklar daha fazla mağduriyet yaşamaktadır (Albayrak, 2012). Yine güç kullanma yanlısı, çocuğu koruma ya da çocuğa müdahale etme eğiliminde olan aile özelliklerine sahip ve çatışmalı ilişkilerin yaşandığı ailelerde büyüyen çocuklarda akran zorbalığına maruz kalmanın daha fazla olduğu görülebilmektedir (Gür, Eray, Makinecioğlu, Siğirli ve Vural 2020; Yelboğa ve Koçak, 2019). Bunun yanında karakter özellikleri ile çocuk yetiştirme ve büyütme biçimiyle ilişkili boyun eğici davranış gösterme eğilimi oldukça önemlidir. Atik, Özmen ve Kemer (2012) yaptıkları çalışmada boyun eğici davranış ile akran zorbalığı arasında anlamlı bulgular elde etmiştir. Onlara göre zorbalık mağduru bireyler, daha fazla boyun eğici davranış göstermiştir.

Gilbert ve Allan (1994), boyun eğici davranışı çatışma, çıkarlar ve meydan okuma gibi durumlarda artan gerilim ve engellemeyi içeren, bu durumlarda geri adım atmak ya da kendini öne çıkarmayı engellemek için geliştirilen tepki veya davranış olarak açıklamaktadır. Onlara göre statü ve prestijin düşmesi, dışlanma ve ötekileşme ile ilgili olan boyun eğici davranış, korkular, sevilmemeye, reddedilme veya tehdit ve alay gibi durumlarla yakından ilgilidir. Bu yönüyle ortaya çıkan bu davranış biçimi, çevreleri ile yoğun iletişim ve etkileşim içinde bulunan çocuk ve gençlerin algıladıkları sosyal destek ile ilişkili olmakla birlikte akran zorbalığına maruz kalmayı etkileyebilmektedir. Bu anlamıyla çalışmanın temel amacı, algılanan sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyeti ile olan ilişkisi ve bu ilişkide boyun eğici davranışların aracılık rolünü ortaya çıkarmaktır.

Algılanan sosyal destek ile akran zorbalığı ilişkisinde ailelerin çocuk yetiştirme biçimi, karakter ve mizaç özellikleri ve yaşam deneyimlerinin etkili olduğu boyun eğici davranışların aracı rolünü tespit etmek akran zorbalığı sorununu farklı boyutları ele alma ve çözüm yolu üretmede önemli bir husus olabilmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Ergen bireylerde algılanan sosyal destek, boyun eğici davranışlar ve akran zorbalığı mağduriyetine odaklanan bu araştırma, ilişkisel tarama deseni ile planlanmıştır. Araştırmanın temel amacı, ergen bireylerde algılanan sosyal destek ile akran zorbalığı mağduriyeti arasındaki ilişki kapsamında boyun eğici davranışların rolünü aracılık modeli çerçevesinde test etmektir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda basit bir aracılık modeli oluşturulması hedeflenmektedir. Basit aracılık modellerinde bağımsız değişkenin (algılanan sosyal destek) aracı değişkene (boyun eğici davranışlar) ve aracı değişkenin de bağımlı değişkene (akran zorbalığı mağduriyeti) neden olduğu varsayılmaktadır.

2.2. Araştırmanın Hipotezleri

- Algılanan sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyetine etkisi vardır. Ergenlerin algıladıkları sosyal destek puanları arttıkça akran zorbalığına maruz kalma oranının düşmesi beklenmektedir.
- Boyun eğici davranışların akran zorbalığı mağduriyetine etkisi vardır. Boyun eğici davranışlardaki artışın akranlarda yarattığı itaatkâr görüntü, ergenlerin akran zorbalığına maruz kalmasını artırabilmektedir.
- Algılanan sosyal desteğin akran zorbalığına maruz kalmadaki etkisinde boyun eğici davranışlar aracı bir rol oynamaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada katılımcıların sosyodemografik bilgilerini tespit etmek amacıyla hazırlanan soru formunun yanı sıra Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ), Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) ve Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu (AZBÖ-Ergen Formu) uygulanmıştır.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ): Amerika Birleşik Devletleri'nde Zimet vd. (1988) tarafından geliştirilmiş ve Eker, Arkar ve Yıldız (2001) tarafından Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. ÇBASDÖ, 12 madde ve 7'li likert tipi kullanılan bir derecelendirme sisteminden oluşmaktadır. Ölçekte en düşük puan 12, en yüksek puan 84 olarak belirlenmiştir. Yüksek puanlar algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu, düşük puanlar ise algılanan sosyal desteğin düşük olduğunu göstermektedir. Aile, arkadaş ve diğer özel bir kişinin desteğinin alt boyutlarını oluşturduğu ölçek toplam puan olarak da değerlendirilebilmektedir. Ölçeğin 0.89 olan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, bu çalışmada 0,84 olarak belirlenmiştir.

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ): Gilbert ve Allan (1994) tarafından geliştirilen ölçek, Savaşır ve Şahin (1997) tarafından Türkçeye uyarlanmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. BEDÖ, 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanların yüksekliği, boyun eğici davranışın fazlalığına işaret etmektedir. Ölçeğin 0.89 olan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, bu çalışmada 0.80 olarak belirlenmiştir.

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği (AZBÖ-Ergen Formu): Ergenlerin zorbalığa uğrama ve zorbalık yapma düzeylerini belirlemek amacıyla Pişkin ve Ayas (2015) tarafından geliştirilen ölçek, 53 madde ve altı alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin zorba ve kurban boyutlarından alınabilecek en düşük puan 53, en yüksek puan ise 265'tir. Bu kapsamda çalışmanın amacına uygun olarak ölçeğin sadece akran zorbalığı mağduriyeti kısmı uygulanmış ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,96 olarak belirlenmiştir.

2.4. Katılımcılar

Anket, Batman ilinde ikamet eden 14-18 yaş aralığındaki ergen bireylere uygulanmıştır. Anketlerin bir kısmı yüz yüze bir kısmı ise çevrim içi platformda yapılmıştır. Rastgele örneklem yönteminin kullanıldığı çalışmada anket uygulamasından toplam 563 geri dönüş alınmıştır. Eksik ya da yanlış bilgilerle doldurulan veya güvenilirliği etkileyebilecek anketlerin ayıklanmasından sonra toplam 546 anket üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %52.72'si erkek, %47.3'ü kadın bireylerden oluşmuştur. Örneklem grubunun yaş ortalaması ise 15.13 olarak belirlenmiştir.

2.5. Veri analizi

Elde edilen verilerin analizinde öncelikle verilerin normallik varsayımı çarpıklık ve basıklık puanları incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık normallik testleri sonucunda veri dağılımının kabul edilebilir aralıkta olduğu görülmüştür. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için de Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Daha sonra aracılık modeli (Model 4) PROCESS v4.0 kullanılmıştır (Hayes, 2022). Aracılık analizleri, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinde üçüncü bir değişkenin aracılık etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Bu şekilde çalışmada üçüncü bir faktörün (aracı) bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi açıklayıp açıklayamayacağı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada aracı değişken (boyun eğici davranış), bağımsız değişkenin (algılanan sosyal destek) bağımlı değişken (akran zorbalığı) üzerindeki etkisi açısından incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda PROCESS'teki modellerden biri olan "Model 4" seçilmiştir. İfade edilen tüm istatistiksel analizlerde SPSS 26. programı kullanılmıştır.

2.6. Etik hususlar

Çalışmada ölçeklerin kullanılabilmesi için öncelikle ölçek geliştiricilerden e-posta yoluyla gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra Batman Üniversitesi Etik Kurulu'ndan (2023/06 toplantı 27 nolu karar sayısı) araştırmanın uygulanması için onay alınmıştır. Veriler toplanmadan önce katılımcıların ebeveynlerden gerekli izinler ve onay formu alınmıştır. Yine katılımcılar için öncelikle bilgilendirme yapılmış ve gizliliği konusunda güvence

verilmiştir. Katılımcılar herhangi bir zorlama olmadan gönüllülük esasına uygun olarak katılmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmada öncelikle çarpıklık ve basıklık değerlerine yönelik veriler elde edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ÇBASDÖ'nin çarpıklık değeri -0.11, basıklık değeri -0.62; BEDÖ'nin çarpıklık değeri 0.32, basıklık değeri 0.02; AZBÖ'nin ise çarpıklık değeri 1.35, basıklık değeri 1.39 olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu veriler, normal dağılımı uç değerlerde sorun olmadığını ve ileri analizlerin yapılabileceğini göstermiştir.

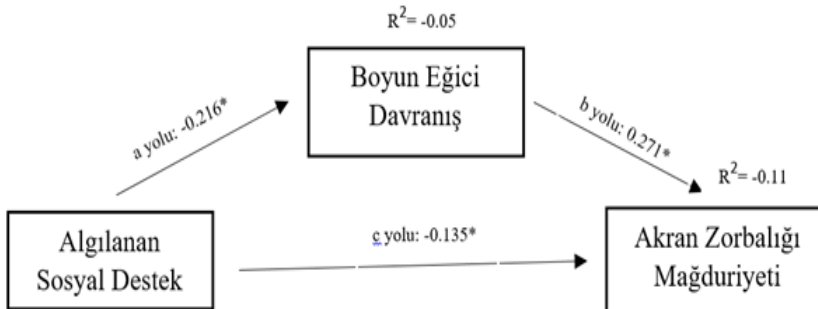
Tablo 1. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi

Değişkenler	Tanımlayıcı İstatistikler					Korelasyon Katsayıları (r)		
	α	Min.	Max.	M	SD	1.	2.	3.
1. Algılanan Sosyal Destek	0.842	12	84	52.42	16.62			
2. Boyun Eğici Davranış	0.806	16	66	39.07	10.80	-0.217 *		
3. Akran Zorbalığı Mağduriyeti	0.961	53	233	85.78	34.21	-0.194 *	0.300 *	

* $p < 0.01$

Tablo 1. algılanan sosyal destek, boyun eğici davranış ve akran zorbalığı mağduriyeti arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Algılanan sosyal destek, boyun eğici davranış ($r = -0.217$, $p < 0.01$) ve akran zorbalığı mağduriyeti ($r = -0.194$, $p < 0.01$) ile negatif bir korelasyon göstermiştir. Aynı şekilde boyun eğici davranışın, akran zorbalığı mağduriyeti ile pozitif yönde ($r = 0.300$, $p < 0.01$) ilişkili olduğu belirlenmiştir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğu ve bu durumda regresyon analizinin yapılabileceği görülmektedir.

Şekil 1. Değişkenler Arasındaki Katsayıları Gösteren Model.

Doğrudan etki: c (-0.135); Dolaylı etki: a*b (-0.059); Toplam etki: a*b+c (-0.194)

Şekil 1'de görüldüğü gibi algılanan sosyal destek boyun eğici, boyun eğici davranışlar da akran zorbalığı mağduriyeti üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Analizde aracılık etkisinin

belirlenebilmesi için bakılması gereken parametreler doğrudan (-0.135) ve dolaylı etki (-0.059) ve toplam etki (-0.194) ile değerlendirilebilir. Bu veriler, boyun eğici davranışın aracılık ilişkisine işaret etmektedir. Aracılık etkisinin niteliğini değerlendirildiğinde ise bakılması gereken veriler dolaylı ve toplam etkidir. Algılanan sosyal destek ile akran zorbalığı mağduriyeti ilişkisinde azalmanın olması iki değişken arasında boyun eğici davranışın kısmi aracılık ettiği şeklinde yorumlanabilir (Hayes, 2022).

Tablo 2. Aracılık Modeli Yollarının Test Edilmesi

Standartlaştırılmamış Doğrudan Etki	R ²	F	β	SE	LLCI	ULCI
Algılanan Sosyal Destek > Boyun Eğici Davranış	0.05	26.81	-0.141*	0.03	-0.194	-0.087
Algılanan Sosyal Destek > Akran Zorbalığı Mağduriyeti	0.04	21.23	-0.399*	0.09	-0.569	-0.22
Boyun Eğici Davranış > Akran Zorbalığı Mağduriyeti	0.09	53.98	0.859*	0.13	0.601	1.117
Tamamen Standartlaştırılmış Dolaylı Etki(ler)	BootLLCI BootULCI					
Algılanan Sosyal Destek > Boyun Eğici Davranış > Akran Zorbalığı Mağduriyeti	0.11	32.8	-0.059*	0.019	-0.0940	-0.0303

* p < 0.01, LLCI = Alt sınır güven aralığı ULCI = Üst sınır güven aralığı

Tablo 2’de algılanan sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyeti üzerindeki etkisinde boyun eğici davranışların aracılık rolüne ilişkin anlamlılık değerleri gösterilmiştir. Bulgularda görüldüğü gibi algılanan sosyal destek, boyun eğici davranışları ($\beta = -0.141$, $p < 0.01$) ve akran zorbalığı mağduriyetini ($\beta = -0.399$, $p < 0.01$) doğrudan ve anlamlı şekilde etkilemiştir. Yine boyun eğici davranışlar, akran zorbalığı mağduriyetini doğrudan ve önemli ölçüde etkilediği belirlenmiştir. ($\beta = 0.859$, $p < 0.01$).

Algılanan sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyeti üzerindeki etkisinde boyun eğici davranışların aracılık etkisi incelendiğinde dolaylı etki düzeyinin anlamlı olduğu görülmüştür. Aracılık etkisinin anlamlılığını test etmede BootLLCI ve BootULCI değerleri önemlidir ve bu değerlerin “0” içermemesi gerekmektedir. Nitekim Tablo 2’deki BootLLCI ve BootULCI değerlerine bakıldığında “0” içermediği dikkat çekmektedir. Algılanan sosyal destek, boyun eğici davranışlar ile birlikte akran zorbalığı mağduriyetinde varyansın %11’ini açıklamaktadır. Sonuç olarak elde edilen değerler kapsamında algılanan sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyeti üzerindeki etkisinde boyun eğici davranışların aracı rol oynadığı söylenebilir ($\beta = -0.059$, $p < 0.01$). Araştırmadan elde edilen sonuçlar, daha yüksek düzeyde sosyal desteğin ve daha düşük boyun eğici davranış ve akran zorbalığı mağduriyetinin göstergesi olduğunu ortaya koymuştur.

4. TARTIŞMA

Çalışmada elde edilen ilk veriler, algılanan sosyal destek, boyun eğici davranış ve akran zorbalığı arasındaki regresyon analizleridir. Analizler sonucunda algılanan sosyal destek ile akran zorbalığına maruz kalma arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler, konuya dair daha önce yapılan çalışmalar ile uyumludur (Coyle, Demaray, Malecki, Tennant ve Klossing, 2017; Gürsoy, 2010; Yaban, Sayil ve Tepe, 2013). Bireylerin aile, arkadaş ve diğer yakın çevrelerinden aldıkları sosyal destek ve bu desteğin birey tarafından algılanması ya da hissedilmesinin akran zorbalığına maruz kalmada önleyici bir etkisinin olduğu söylenebilir. Özellikle sosyal çevreleri ile etkileşimin önemli olduğu ergenlik döneminde bu destek bireylerin hem özgüven ve iletişim gibi psikolojik yönünü olumlu etkileyen durumları hem de bu durumların akran zorbalığına karşı bir direnç oluşmasını büyük ölçüde etkilemektedir. Güçlü aile bağlarının (Park ve Doe, 2002) veya aile, arkadaş ve öğretmen desteğinin (Bartolomé Gutiérrez ve Díaz Herráiz, 2020; Demaray ve Malecki, 2003; Lee vd., 2022) akran zorbalığına maruz kalmada koruyucu bir etkisi olduğu diğer çalışmalarda görülmüştür. Benzer şekilde Shaheen vd. (2019) tarafından yapılan çalışmada farklı aracı değişkenlerle beraber aile desteğinin akran zorbalığına maruz kalmayı azaltmada önemli rol oynadığı belirlenmiştir. Günümüzde teknolojik ilerlemeler ile birlikte zorbalığın siber ortamda ortaya çıkması da oldukça yaygınlaşmıştır. Bu alandaki çalışmalarda siber zorba olma ve siber zorbalığa maruz kalmada aile, arkadaşlık ve diğer bireylerden gelen sosyal desteğin önleyici bir özelliğinin olduğu görülmektedir (Çalışkan Pala vd., 2021; DeHue, Bolman ve Völlink, 2008; Fanti, Demetriou ve Hawa, 2012).

Algılanan sosyal desteğin etkilediği diğer bir değişken de boyun eğici davranışlar olmuştur. Çalışmada bireyin algıladığı sosyal destek ile boyun eğici davranış arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Bu veriler daha önce Çardak, İskender ve Koç (2010) tarafından yapılan ve algılanan sosyal destek ile boyun eğici davranış arasında pozitif yönlü ilişkiyi gösteren çalışma ile çelişmektedir. Özellikle algılanan sosyal desteğin bireyin stres ve kaygı gibi durumlarla başa çıkmasını kolaylaştırarak özgüvenini artırması ve bu durumun boyun eğici davranışları azaltması beklenmektedir. Bu yönü ile çalışma, Dikmen, Yılmaz ve Usta, (2017) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışma ile benzerlik göstermektedir. Onların çalışmasında da çevreden algılanan sosyal destek arttıkça, boyun eğici davranışların azaldığı, öğrencilerin sosyal çevrelerinden algıladıkları sosyal destek yetersizliğinin boyun eğici davranışların gelişimine olanak verdiği ortaya koyulmaktadır. Bu şekilde bireylerin yaşadıkları çaresizlikler artmakta ve boyun eğici davranışlar pekişmektedir.

Araştırmanın diğer bir odak noktası akran zorbalığı mağduriyetinde boyun eğici davranışta bulunma eğiliminin etkisidir. Katılımcılardan elde edilen verilere göre ergen bireylerin boyun eğici davranış eğilimleri arttıkça akran zorbalığından daha fazla mağdur oldukları tespit edilmiştir. Daha önce yapılan çalışmalarda, boyun eğici davranışlar ile yalnızlık (Duru, 2008), depresyon (Görgülü, 2009), benlik saygısı (Ordu, 2019; Torun, Arslan, Nazik, Akbaş ve Yalçın, 2012) ve fiziksel şiddet (Yekeler ve Pehlivan, 2014) gibi birçok

psikolojik ve davranışsal özellikler ilişkisi belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci hipotezi kapsamında daha önce yapılan diğer çalışmalara bakıldığında ise boyun eğici davranışların akran zorbalığı mağduriyeti ile ilişkili olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Atik ve diğerleri (2012) tarafından bu konuda yapılan çalışmada akran zorbalığı ile boyun eğici davranış arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Diğer bir çalışma da siber zorbalık ile ilgili yapılmıştır. Eraslan Çapan ve Bakioğlu (2020), boyun eğici davranış ile siber mağduriyet arasında pozitif yönde anlamlı bir korelasyon olduğunu belirlemiştir.

Araştırmanın temel hipotezi ise sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyetinde boyun eğici davranışın aracı bir rol oynadığıdır. Bu çalışmanın verileri sosyal desteğin akran zorbalığı üzerinde doğrudan etkisini göstermekle birlikte boyun eğici davranışın kısmi aracılık ettiğini ortaya çıkarmıştır. Kısmi aracılıkta aracı değişken bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkinin anlamlılığını sürdürür fakat anlamlılık seviyesinde bir düşüş meydana gelir (Hayes, 2022). Algılanan sosyal destek kadar bir bireyin yetiştirilme biçimi, mizacı, sosyal çevresi ve yaşam deneyimleri de önemlidir ve boyun eğici davranışlar gösterme ile ilişkili bir faktördür. Bireylerin algıladıkları sosyal desteğin düşük olması boyun eğici davranışlar göstermesine ve bu durum akran zorbalığı konusunda bir savunma biçiminin gelişmesine engel olabilmektedir. Çünkü boyun eğici davranışlar, zorbalığa maruz kalmada faillerin bu eylemlerini kolaylaştırıcı bir özelliğe sahiptir.

Araştırmanın bulguları ile ilişkili olarak ergen bireylerin aile, arkadaş, öğretmen vb. bireylerden gördükleri sosyal destek ve bu sosyal desteği algılama biçimi duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmakta ve bu durum güvenlerini artırarak olumsuz olaylarla baş etmelerini sağlamaktadır. Gelişen destek ve güven boyun eğici davranışa başvurmayı engellediği gibi akran zorbalığı ile baş etmeyi sağlamaktadır (Bakar ve Syafruddin, 2017; Park ve Doe, 2002). Neticede boyun eğici davranışlar; herkesi memnun etmeye dönük, iyilik ve yardımcı olma gayesi ile diğer insanları daha fazla düşünüp kendi isteklerini geri plana atan, rahatsız edici durumlar karşısında hayır diyemeyen, duygularını özellikle ve diğer bireylerce olumsuz olacağını düşündüğü kırıncı duygularını ifade etmekte zorlanan bir kişilik yapısı olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamıyla boyun eğici davranışlar sergileme çatışma, korku ve kaygılardan kurtulmak için başka bireylerden gelebilecek etkileri kolayca kabul ederek negatif bir uyum gösterme biçimidir (Hamurcu ve Sargın, 2011). Milgram'ın çalışmaları ile ilişkili olarak otorite şeklinde görülen bireylere karşı boyun eğme davranışları, onaylanmama korkusu ve diğerkâmlık, zor duruma düşme ve saygınlığını yitirerek zayıf görülme bireyin yaşantısını zorlayan durumlara yol açmaktadır (Gilbert, Pehl ve Allan, 1994).

Bir kişinin çevresinden aldığı duygusal, bilgi ve pratik yardımı değerlendirme şekli olan algılanan sosyal destek, akran zorbalığı mağduriyetini azaltıcı özelliğe sahiptir. Yani daha fazla sosyal destek alan kişilerin, akran zorbalığına maruz kalması daha az olasıdır veya böyle bir durumla başa çıkmada daha etkilidirler. Bu nedenle, sağlıklı sosyal ilişkiler ve destekleyici bir çevre, akran zorbalığına maruz kalan kişiler için büyük önem taşır. Yine algılanan sosyal desteğin niteliği ile zorbalığa maruz kalan bireylerin boyun eğici davranışlar sergileyerek kendilerini korumaya dönük çabaları hem zorbalığın failer

tarafından sürdürülmesine yol açmakta hem de başa çıkma stratejilerinin geliştirilmesini engellemektedir. Bireyin özerkleşmesi ve bağımsız hareket edip kararlarını verme noktasında engel olan bu durum bazen kültürel özellikler de taşımakta ve bir yaşam tarzı olarak onaylanmasına neden olabilmektedir. Çoğu kez bazı toplumlarda boyun eğme, saygı ve itaat ekseninde yorumlanarak teşvik edilebilmektedir (Hamurcu ve Sargin, 2011; Şahan Yılmaz, 2015).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ebeveynlerin, öğretmenlerin, arkadaşların ve sosyal ağlarında bulunan diğer aktörlerin sosyal desteği ve bu sosyal desteğin çocuklar tarafından nasıl algılandığı önem taşımakla birlikte boyun eğici davranışlarla ilişkili olarak çocukların nasıl büyütüldüğü ve sosyal çevre ile nasıl bir ilişkide bulunduğu dikkate değer bir konudur. Özellikle günümüzde akran zorbalığının tüm araştırma ve çözüm önerilerine rağmen giderek bir sorun teşkil etmeye devam etmesi farklı hususlar ile bu sorunun üzerinde durulması gerektiğine dair kanaati güçlendirmektedir. Akran zorbalığını önleme noktasında bireyin zorbalık mağduriyetindeki nedenlerinin belirlenmesi gerekli olabilmektedir. Bu çalışmada da birey özellikleri ile ilişkili bir değişken ele alınmış ve sosyal destek sisteminin yanında boyun eğici davranışların akran zorbalığına maruz kalmada önemli bir husus olarak dikkate alınması gerektiği gösterilmiştir.

Öncelikle çocukların sosyal desteği ile bu desteği olumlu bir şekilde algılaması akran zorbalığında halen üzerinde durulması gereken bir konudur. Bunun için en önemli destek alanı olan ailelerde sağlıklı bir iletişim ortamı geliştirmeyi, arkadaşlık ilişkilerini teşvik etmeyi ve okul desteğini alarak sosyal bağlarını güçlendirmeyi sağlamak gerekmektedir. Çocuk hakları ile ilişkili olarak katılımı destekleyici bir karar alma süreci ile birlikte çocukların özgüvenini artırma ve sosyal bağlarını güçlendirme olası bir zorbalığın önüne geçmeyi sağlayabilmektedir.

Yine boyun eğici davranışların akran zorbalığında mağduriyeti artırdığına dair veriler özellikle çocuk yetiştirmeye dair farklı kurumların sorumluluklarının düşünülmesi gerektiğine dair bir görüş ortaya çıkarmaktadır. Aile, akrabalık ve okul kültürünün çocukların haksızlıklar ile başa çıkmada nasıl bir strateji geliştirmesi gerektiğini belirleyebilmektedir. Aile ve okul gibi çocukların sosyal çevrelerinde yaşadıkları deneyimler dikkate alındığında doğru bir model olunması, ilgilendirici ve destekleyici bir ortam ile öz güvenini sağlanması, pozitif bir ebeveyn-çocuk ya da öğretmen-çocuk ilişkisinin geliştirilmesi, kuralların çocukların gelişimini sınırlamayacak şekilde belirlenmesi ve disiplinin doğru kullanılması gibi durumlar, boyun eğici birey özelliklerinin azaltılmasına destek olabilecektir.

Sonuç olarak algılanan sosyal desteğin zayıf olması boyun eğici davranışları artıran bir özelliğe sahiptir ve boyun eğici davranışlar, çocukların veya gençlerin akran zorbalığına maruz kaldıklarında sıkça sergiledikleri tepkiler arasında yer alır. Bu davranışlar, zorbalığa uğrayan bireylerin sosyal, duygusal ve psikolojik açıdan birçok olumsuzluk yaşamalarına neden olur. Mağdurlar çoğu kez kendilerini savunmak yerine zorbalığa boyun eğebilirler

ve bu durum uzun vadede çok yönlü sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, akran zorbalığı mağdurlarına destek olmak ve onların boyun eğici davranışlarını engellemek, sağlıklı bir gelişim sağlamak, okullar, aileler ve toplum genelinde yapılan çalışmalarla zorbalığa maruz kalan bireylere güvenli bir ortam yaratmak ve etkili destek sistemleri oluşturmak kritik bir öneme sahiptir. Bu şekilde, çocuklar ve gençler, zorbalığa maruz kaldıklarında daha güçlü ve sağlıklı olarak başa çıkma davranışları gösterebilecektir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı Erdal ÇETİN tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Akan, V. (2002). Birey ve toplum, *Sosyolojiye giriş* içinde (Ed:İ. Sezal), Ankara: Martı Yayınları.
- Albayrak, S. (2012). *Okulda uygulanan zorbalığı önleme programının zorbalığın azaltılmasında etkisi.* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Atik, G., Özmen, O. ve Kemer, G. (2012). Bullying and submissive behavior. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 45 (1), 191-208. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001241
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2015). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 316-324.
- Bakar, Z.A. ve Syafruddin, M. (2017). The importance of social support to bullying victims: a case study in Indonesia. *Ireland International Conference on Education*. Dublin, Ireland.
- Bartolomé Gutiérrez, R. ve Díaz Herráiz, E. (2020). Social support and self-perception in bullying roles. *Anales de Psicología*, 36(1). 92–101. <https://dx.doi.org/10.6018/analesps.36.1.301581>.
- Caplan, R. D. (1979). Social support, person-environment fit, and coping, in *Mental health and the economy.* (Eds: L. A. Ferman and J. P. Gordus) (pp. 89-138). Michigan: W. E. Upjohn Institute for Employment Research.
- Colvin, M., Cullen, F.T. ve Ven, T.V. (2002). Coercion, social support, and crime: An emerging theoretical consensus. *Criminology*, 40(1), 19-42. DOI: 10.1111/j.1745-9125.2002.tb00948.x
- Coyle, S., Demaray, M. K., Malecki, C. K., Tennant, J. E. ve Klossing, J. (2017). The associations among sibling and peer-bullying, social support and internalizing behaviors. *Child & Youth Care Forum* (46), 895-922. DOI: 10.1007/s10566-017-9412-3
- Çalışkan Pala S, Ünsal A, Özturk Emiral G, Demirtas Z, Akbulut Zencirci S, Tozun M, et al. (2021). Evaluation of cyberbullying and multidimensional perceived social support levels in high school students of Turkey. *J Ist Faculty Med*, 84(1), 104-112. <https://doi.org/10.26650/IUITFD.2019.0106>

- Çardak, M., İskender, M. ve Koç, M. (2010). The Examination of relationship between social support, social self-efficacy and submissive behavior. *Conference Paper at the 2nd International Symposium on Sustainable Development*, sarajevo. June.
- Dean, A. ve Lin, N. (1977). The stress-buffering role of social support: problems and prospects for systematic investigation. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 165, 403-417. DOI: 10.1097/00005053-197712000-00006
- Davidson, L. M. ve Demaray, M. K. (2007). Social support as a moderator between victimization and internalizing–externalizing distress from bullying. *School Psychology Review*, 36(3), 383-405. <https://doi.org/10.1080/02796015.2007.12087930>
- DeHue, F., Bolman, C. ve Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, 11(2), 217-223. DOI: 10.1089/cpb.2007.0008
- Demaray, M. K. ve Elliott, S. N. (2001). Dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu özelliklerine sahip çocukların algıladıkları sosyal destek. *Okul Psikolojisi Üç Aylık Bülten*, 16 (1), 68–90.
- Demaray, M.K. ve Malecki, C.K. (2003). Perceptions of the frequency and importance of social support by students classified as victims, bullies, and bully/victims in an urban middle school, *School Psychology Review*, 32(3), 471-489. <https://doi.org/10.1080/02796015.2003.12086213>
- Dias, N. G., Costa, D., Soares, J., Hatzidimitriadou, E., Ioannidi-Kapolou, E., Lindert, J., ... ve Fraga, S. (2019). Social support and the intimate partner violence victimization among adults from six European countries. *Family Practice*, 36(2), 117-124. <https://doi.org/10.1093/fampra/cmz042>
- Dikmen, Y., Yılmaz, D. ve Usta, Y.Y. (2017). Hemsirelik öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *European Journal of Therapeutics*, 23(1), 12-19. DOI: 10.5152/EurJTher.2017.02021
- Duru, E. (2008). Yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 15-26.
- Eker, D. ve Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 45-55.
- Eker, D., Arkar, H. ve Yaldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği'nin gözden geçirilmiş formu'nun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12 (1), 17-25.
- Eraslan Çapan, B. ve Bakioğlu, F. (2020). Submissive behavior and cyber bullying: A study on the mediator roles of cyber victimization and moral disengagement. *Psychologica Belgica*, 60(1), pp. 18–32. doi: 10.5334/pb.509
- Falla, D., Ortega-Ruiz, R., Runions, K., & Romera, E. M. (2022). Why do victims become perpetrators of peer bullying? Moral disengagement in the cycle of violence. *Youth & Society*, 54(3), 397-418. <https://doi.org/10.1177/0044118X2097370>
- Fanti, K. A., Demetriou, A. G. ve Hawa, V. V. (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 168-181. <https://doi.org/10.1080/17405629.2011.643169>
- Farrington, D. (1993). Understanding and preventing bullying. In *Crime and justice* (Ed: M. Tonry) (pp. 381-458). Chicago: University of Chicago Press.
- Folkman, S. (2008). The case for positive emotions in the stress process. *Anxiety, Stress & Coping*, 21(1), 3-14. DOI: 10.1080/10615800701740457

- Gilbert, P. ve Allan, S. (1994). Assertiveness, submissive behaviour and social comparison. *British Journal of Clinical Psychology*, 33(3), 295-306. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.1994.tb01125.x>
- Gilbert, P. Pehl, J. ve Allan, S. (1994). The phenomenology of shame and guilt: An empirical investigation. *British Journal of Medical Psychology*, 67, pp. 23-36. DOI: 10.1111/j.2044-8341.1994.tb01768.x
- Görgülü, T. (2009). Tutuklu ve hükümlü erkek bireylerin depresyon düzeyleri, boyun eğici davranışları ve intihar olasılıklarının incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). Erişim linki: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Gür, N., Eray, Ş., Makinecioğlu, I., Siğirli, D. ve Vural, A. P. (2020). Akran zorbalığı ile aile duygu dışı vurumu ve psikopatoloji arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 77-86. DOI: 10.5455/apd.43917
- Gürsoy, E. C. (2010). Ergenlerde sosyodemografik özelliklere ve algılanan sosyal destek ile akran zorbalığına maruz kalmanın incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul). Erişim linki: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Hamurcu, H. ve Sargın, N. (2011). Lise öğrencilerinin boyun eğme davranışları ile psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(31), 171-187.
- Hayes, A.F. (2022). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*. New York: Guilford Publications.
- Hunter, S. C., Boyle, J. M., & Warden, D. (2007). Perceptions and correlates of peer-victimization and bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 77(4), 797-810. DOI: 10.1348/000709906X171046
- Karatoprak, S. ve Özcan, Ö. (2017). Akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri Child Psychiatry-Special Topics*, 3(3), 195-203.
- Lee, J., Roh, B.R. ve Yang, K.E. (2022). Exploring the association between social support and patterns of bullying victimization among school-aged adolescents. *Children And Youth Services Review*, 136, 106418. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106418>
- Levitt, M. J., Guacci-Franco, N. ve Levitt, J. L. (1994). Social support achievement in childhood and early adolescence: A multicultural study. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 15, 207-222. [https://doi.org/10.1016/0193-3973\(94\)90013-2](https://doi.org/10.1016/0193-3973(94)90013-2)
- Malecki, C.K. ve Demaray, M.K. (2003). What type of support do they need? Investigating student adjustment as related to emotional, informational, appraisal, and instrumental support. *School Psychology Quarterly*, 18 (3), 231-252. <https://doi.org/10.1521/scpq.18.3.231.22576>
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mercan, H. ve Yıldırım Sarı, H. (2018). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 26(1), 21-29.
- Moore, S. E., Norman, R. E., Suetani, S., Thomas, H. J., Sly, P. D., & Scott, J. G. (2017). Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis. *World journal of psychiatry*, 7(1), 60. doi: 10.5498/wjp.v7.i1.60
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Ordu, F. (2019). Benlik saygısıyla boyun eğme davranışı arasındaki ilişkide denetim odağının aracı rolü. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 317-330. DOI:10.30783/nevsosbilen.554097
- Park, B. K. ve Doe, H. S. (2002). Correlates of peer victimization: personality traits, parent attachment, and marital conflict. *Korean Journal of Child Studies*, 23(5), 51-64.

- Pellegrini, A. D. ve Bartini, M. (2000). A longitudinal study of bullying, victimization, and peer affiliation during the transition from primary school to middle school. *American educational research journal*, 37(3), 699-725. <https://doi.org/10.3102/00028312037003>
- Randall, P. (2003). *Adult bullying: Perpetrators and victims*. London: Routledge.
- Rigby, K. (2000). Effects of peer victimization in schools and perceived social support on adolescent well-being. *Journal of Adolescence*, 23, 57-68. <https://doi.org/10.1006/jado.1999.0289>
- Rigby, K. ve Slee, P. (1999). Suicidal ideation among adolescent school children, involvement in bully-victim problems, and perceived social support. *Suicide and Life Threatening Behavior*, 29(2), 119-130. <https://doi.org/10.1111/j.1943-278X.1999.tb01050.x>
- Ronen, T., Hamama, L., Rosenbaum, M. ve Mishely-Yarlap, A. (2016). Subjective well-being in adolescence: The role of self-control, social support, age, gender, and familial crisis. *Journal of Happiness Studies*, 17(1), 81-104. DOI: 10.1007/s10902-014-9585-5
- Savaşır, I. ve Şahin, N.H. (1997). Boyun eğici davranışlar ölçeği. *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme sık kullanılan ölçekler* (ss.100-103). Ankara: Özyurt Matbaacılık
- Shaheen, A. M., Hamdan, K. M., Albqoor, M., Othman, A. K., Amre, H. M. ve Hazeem, M. N. A. (2019). Perceived social support from family and friends and bullying victimization among adolescents. *Children and Youth Services Review*, 107, 104503. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104503>
- Smith, P. ve Sharp, S. (1994). *School bullying: Insights and perspectives*. London: Routledge.
- Solmuş, T. (2005). İş yaşamında travmalar: cinsel taciz ve duygusal zorbalık/taciz (mobbing). *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 7(2), 1-14.
- Sorias, O. (1988). Sosyal destek kavramı. *Ege Üniv. Tıp Fak Derg.* 27 (1), 353-357
- Şahan Yılmaz, B. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının yordayıcıları. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(43), 82-94.
- Tardy, C. H. (1985). Social support measurement. *American Journal of Community Psychology*, 13, 187-202. <https://doi.org/10.1007/BF00905728>
- Taylor, S. E. (2011). Social support: A review. In *The Handbook of health psychology* (Ed: M.S. Friedman) (pp. 189-214). New York, NY: Oxford University Press.
- Torun, S., Arslan, S., Nazik, E., Akbaş, M. ve Yalçın, S. Ö. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin benlik saygısı ve boyun eğici davranışlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Medical Journal*, 34(4), 399-404. DOI: 10.7197/1305-0028.1279
- Turan, S. G. (2021). İşyerinde siber zorbalık üzerine bir inceleme. *Journal of Organizational Behavior Review*, 3(1), 113-120.
- Turner, R. J. (1999). Social support and coping. In handbook for the study of mental health: Social contexts, theories, and systems (Ed: A.V. Horwitz ve T.L. Scheid), (pp. 198-210). Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiertsema, M., Vrijen, C., van der Ploeg, R., Sentse, M. ve Kretschmer, T. (2023). Bullying perpetration and social status in the peer group: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 95(1), 34-55. DOI: 10.1002/jad.12109
- Yaban, E. H., Sayil, M. ve Tepe, Y. K. (2013). Erkek ergenlerde anne babadan algılanan destek ile akran zorbalığı arasındaki ilişkide arkadaşlık niteliğinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28 (71), 20.

- Yablon, Y. B. (2017). Students' reports of severe violence in school as a tool for early detection and prevention. *Child Dev.*, 88:55-67. DOI: 10.1111/cdev.12679
- Yekeler, B. ve Pehlivan, E. (2014). Malatya'da yarı kırsal bir bölgede ergenlerde boyun eğici davranış ile fiziksel şiddete maruziyet arasındaki ilişki. *Medicine Science*, 3(3), 1382-1395. DOI: 10.5455/medscience.2014.03.8139
- Yelboğa, N. ve Koçak, O. (2019). Ergenlerde akran zorbalığını yordayan bazı faktörlerin zorba ve mağdur bireyler açısından değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 2286-2320. <https://doi.org/10.26466/opus.543567>
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. ve Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of personality assessment*, 52(1), 30-41. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201_2